

Támogatás és hála Források Antall József és Germanus Gyula kapcsolatáról

Antall József (1932–1993) tanár, könyvtáros, orvostörténész, múzeumigazgató, politikus, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke (1990–1993) és Germanus Gyula (1884–1979) orientalista, utazó, író, nyelvész, irodalomtörténész, egyetemi tanár példaértékű mester-tanítvány viszonyt ápoltak egymással, majd – az évek, évtizedek múlásával – mély, baráti kapcsolatba kerültek. Jelen írásunkban pár – eddig publikálatlan – forrás felidézésével is igyekszünk megvilágítani kettejük nexusát.

Antall József életútjának felvázolásához az Antall József Tudásközpont honlapján „Antall 25” néven található összefoglaló részleteit vettük alapul: „Antall József 1932. április 8-án született Budapesten, id. Antall József és Szücs Irén második gyermekeként, kismemesi családban. A Budapesti Piarista Gimnázium tanulója volt 1942 és 1950 között. Tizenhat éves korában döntötte el, hogy publicista és politikus lesz, és ezen a kommunista hatalomátvétel sem változtatott. Már fiatalon az volt a meggyőződése, hogy az embertelen rendszer nem tartható fenn és készült az azt követő szerepvállalásra. Gimnáziumi éveit után az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar nyelv és irodalom–történelem–levéltár szakos hallgatója lett. Diplomamunkáját egy, a korban nem sokra becsült témáról, Eötvös József politikájáról írta. A nappali szakos tanári diploma mellett kiegészítő szakon megszerezte a könyvtárosi és muzeológusi diplomát is, majd később a doktori címet. A diploma megszerzése után Antall József rövid ideig a Magyar Országos Levéltárban, majd a Pedagógiai Tudományos Intézetben dolgozott. Tanári pályáját az Eötvös Gimnáziumban kezdte 1955-ben. 1956. október 23-án a tüntetésen, az Országház és a Rádió körüli eseményekben diákjait vezette, maga is jelen volt. A 24 éves Antall József részt vett a Keresztény Ifjú Szövetség megalakításában és a Független Kisgazdapárt újjászervezésében. 1957-ben a Toldy Gimnáziumba került, ahol pár hónap alatt szintén maga köré gyűjtötte a fiatalokat. 1957. október 23-án néma tüntetést tartottak a forradalom emlékére. 1959-ben politikai magatartása miatt eltiltották a pedagógusi pálya gyakorlásától. A tanári állásból történő elparancsolás után Antall József két évig könyvtárosként dolgozott. Tudományos pályáját egy váratlan publikációs lehetőség indította el. 1963-ban ő írta meg a Magyar Életrajzi Lexikonba nyolcvan orvos életrajzát. Felismerte, hogy a gyógyítás története az a fontos tudományos téma, amelyet még sem az orvosok, sem a történészek nem kutattak megfelelő részletességgel, és emellett lehetőséget nyújt számára a politikai befolyástól mentes munkavégzésre. Miközben több száz orvostörténeti témájú tanulmányt és számos könyvet is publikált, 1964-ben a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyv- és Levéltár tudományos főmunkatárssá, majd igazgató-helyettesé, később főigazgatóvá nevezték ki. Ebben az időszakban azonban Antall József nemcsak a múzeum megszervezésében szerzett döntő érdemeket, hanem szenedélyesen foglalkozott a politikával és a 19. századi magyar nemzeti liberalizmussal is.

A rendszerváltoztatás idején Antall József stabil politikai nézetrendszerrel és kialakult elképzelésekkel rendelkezett, és ehhez kereste azt a politikai jobbközép formációt, amelyhez szemléletmódja a legközelebb állt. 1988 elején kapcsolódott be az ellenzéki mozgalomba: megalakította – többek között Göncz Árpáddal együtt – az Emberi Jogok

Magyar Ligája Párizsi Szervezetének Budapesti Tagozatát. A Magyar Demokrata Fórum rendezvényein 1988 elejétől vett részt, beleértve a tüntetéseket is. Más pártnak nem volt tagja, csak az MDF-nek. 1988-tól állandó meghívott tagja volt az elnökségnek és a választmányának. Párttisztiséget csak akkor vállalt, amikor a tárgyalások sikeres befejezése után sor került az MDF II. országos gyűlésére. 1989. október 21-én választották meg a küldöttek az MDF elnökévé. Ezzel egyértelművé vált, hogy ő lesz a párt miniszterelnökjelöltje. A rendszerváltoztatás utáni első szabad választások után, az országgyűlés 1990. május 23-án választotta meg miniszterelnöknek. [...] Kabinetje megteremtette az átalakulás politikai, gazdasági, illetve itthoni és külföldi feltételeit. Kormányfői időszaka alatt szűnt meg a KGST és bomlott fel a Varsói Szerződés, a megszálló szovjet csapatok pedig végleg kivonultak Magyarországról. Antall József és kormánya jelentős mértékben járult hozzá Magyarország euro-atlanti orientációjához. Antall József kormányfőként állandó támadások kereszttüzében állt, és az egyre súlyosbodó betegségével is meg kellett küzdenie. [...] Fülepp Klárával kötött házasságából két fia született, György és Péter. Hosszú betegsége után, 1993. december 12-én hunyt el Budapesten.”²¹

Antall az egyetemen került kapcsolatba az akkor már idős, nemzetközi hírű arabista professzorral, Germanus Gyulával, és kapcsolatuk egyre inkább bensőségessé, az évek előre haladtával a tanítvány-mester nexusból barátvá teljesedett. A széles látókörű Antall bölcsészhallgatóként nemzetközi kitekintésre, orientalisztikai tájékozottságra is törekedett, ezért is vette fel és hallgatta lelkesen – többek közt – Germanus rendkívül népszerű iszlám művelődéstörténeti, arab irodalommal foglalkozó stúdiumait, speciálkollégiumait. Germanus élete végéig óvó gondoskodással és szeretettel fordult hű tanítványai felé, mindent megtett szakmai karrierjük kibontakoztatása érdekében, sokszor közbenjárta a politikai okok miatt parkoló pályára tett, a hatalom által végzált-üldözött volt diákjai érdekében. Így tett Antall esetében is az ötvenes évek végén. Egy korábbi írásunkban megvizsgáltuk Germanus 1956-os szerepvállalását:² Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után a vészterhes időkben a professzor – már hajlott korában – komoly közvetítő szerepet vállalt az indiai diplomaták (K. P. S. Menon, M. A. Rahman) és a Nagy Imre-kormányhoz hű erők között. Ha a szükség úgy hozta, tolmácsolt a felek közt, ha kellett, három évtizedes múltra visszatekintő indiai kapcsolatrendszerét mozgatva állt a demokratikus erők utóvédharca mellé. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) talált dokumentumok közül különösen az ifj. Antall Józsefhez és Göncz Árpádhoz köthető anyagokat közöltük írásunkban.³ Ezek alapján megállapítható, hogy Antall és Germanus 1956–1957 fordulóján aktív kapcsolatban voltak egymással, többször találkoztak is. Germanus kezdeti lelkesedése és közvetítő lendülete 1957 elejére alábbhagyott. A kezdődő letartóztatások és megtorlások óvatosságra készítettek. Tanítványai később részben cinikus és rendszerkritikus megjegyzéseiről, részben lelkiismereti problémát is okozó opportunizmusáról számoltak be.

A forradalom leverése után Antallt eltiltották a tanári pályától és továbbra is az állambiztonsági hatóságok célkeresztjében volt. Az ÁBTL-ben őrzött számos, rá vonatkozó iratanyagban a Germanussal való kapcsolatát vizsgáltuk meg: Elsőként egy érdekes ügynökjelentést idézhetünk, amelyben Antall kerekperec „angol kémnek” aposztrofálja tanítómesterét: „[...] Felhívta Antall a figyelmemet arra is, hogy angol kémeket nemigen szoktak leleplezni, hiszen csak német és amerikai kémek futkároznak mindig le és fel, de angolok alaposan dolgoznak a munka közben, igazán ritkán fedezik fel őket. Itt utalt Golland Arturra [sic!], aki az angol tanszék vezetőjeként a háború alatt töltötte be ezen tisztségét, és Germán [sic!] Gyuláról, aki szerinte szintén kém. »Ez a cég komoly emberekkel dolgozik« – állapította meg meglegedve.”²⁴

Az „Egri Gyula” fedőnevű ügynök termékenyebbnek bizonyult. Az Antallra vonatkozó jelentései több dossziét is megtöltöttek: „[...] Szerinte a Nyugat most igyekszik a kommunizmust mindenütt lejáratni. Mesélt arról, hogy volt Germanus professzornál. Germanus egyiptomi úttjáról mesélt neki. Elmondta, hogy [...] minden pénzt, anyagi és katonai támogatást kicsikar a Szovjetuniótól, most pedig a beosztott kommunistákat kínozza és nyílt kommunista ellenes politikát folytat.⁵ Elbeszélése szerint Egyiptomban beásták a kommunistákat nyakig a földbe és lovas katonák halálra gázolták őket. Elmondta, hogy Germanuszt a múlt évben, mikor Indiában volt, próbálták kicsalni Nyugatra és az amerikai követ felajánlotta neki, hogy annyi pénzt kap, amennyit csak kér, ha elvállalja kint valamelyik egyetemen a munkát.”⁶

A hatvanas–hetvenes években folyamatos volt a kapcsolattartás a muzeológus majd múzeumigazgató Antall és a nyugdíjas professzor Germanus között. A Germanushagyatékban talált források közül elsőként dr. Antall József születésnapjára gratuláló levelét idézhetjük, amely Budapesten, 1974. november 4-én kelt: „Mire leveletem kézhez veszi, már nem leszek Budapesten. Hivatalos kiküldetéssel Nyugat-Németországba repültem és csak három hét múlva térek vissza. Előtte nem akartam zavarni, ezért ez úton kívánok mindnyájunk nevében a legjobbakat ehhez a csodálatos eseményhez, Professzor Úr 90. születésnapján. Isten éltesse sokáig! Számunkra a találkozások mindig ünnepnek számítottak, amelyek sajnos az utóbbi időszakban ritkábbakká váltak. Ez persze természetes, hiszen az egészségi állapotának a megőrzése a legfontosabb és kerülni kell minden terhet, ami felesleges.”⁷

Germanus Gyula matuzsálemi kort megélve, egy nappal 95. születésnapja után, 1979. november 7-én hunyt el Budapesten. A professzor búcsúztatására a Farkasréti temetőben került sor, 1979. november 19-én 15:00 órakor. Érdemes felidézni Antall búcsúztatóját is („Emlékezés Germanus Gyula professzorra” címmel), aki ekkor Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár mb. főigazgatója, a Magyar Orvostörténeti Társaság főtákará, az Orvostörténeti Közlemények főszerkesztője volt:⁸ „A haza és az emberiség szolgálatába vetett hit adott erőt a munkához éppen úgy, ahogy a családok elviseléséhez. Szent hittel hirdette a tudomány tisztességét, néha – szembeesítve eszméit a valósággal – keményen megütöközött, kiállt elveiért, szenvedélyesen hirdette meggyőződését, s mégis csalódott. Ellentmondásokat minden ember életében és életművében felfedezhetnek a kortársak és az utókor egyaránt. De az utókor szigorú ítélete is úgy fogja találni: e széles sodrású, vérbő élet végül is egyensúlyban lévő, egyenes vonalú nem mindennapi etikai alapokon nyugvó ember pályája volt. Ellentmondás volt a naivitásig menő gyanútlan emberhit, gyermeki kíváncsiság és a tapasztalt, sokat látott ember bölcsessége különös egysége. Hatalmas műveltsége az ókori klasszikusoktól vezetett az európai civilizáción keresztül a Kelet csodálatos világáig. Élete maga volt a történelem, mindenütt ott volt, ahol történt valami és tehetett valamit. Meghatározó volt egész életére a századelő török politikai mozgalmában való részvétele éppen úgy, ahogy az első világháború sokat vitatott Dardanella-expedíciójának közvetlen szemlélése a Vörös Félhold Társaság fegyvertelen katonájaként. Közvetlen részesen és ismerője volt a történelem számos nagy egyéniségének itthon és külföldön egyaránt. Az egész emberiséget, minden nemzet fiait szerette. De hűsége hazájához és a magyar néphez tántoríthatatlan volt. Tanúként vallhatják sokan, valljuk és vallom magam is, a magyar nemzet nehéz óráiban mindig mellette volt és szerény eszközeivel mindig annak szolgálatára törekedett. Olyan feladatokat vállalt és olyan tetteket hajtott végre, amit az utókor kegyelettel fog a mérlegre helyezni és ezekkel együtt fogja méltatni a magyar tudomány és irodalom e különös, megismételhetetlen nagy alakját. [...] De néhány gondolatát

idézzük: *»Életem útjai göröngyösek voltak. Számos nehézséget és akadályt kellett leküzdenem. Eredetileg csekély szellemi képességemet becsületos, kitartó szorgalommal kellett kipótolni, hogy lelkem mélyén szüleim és hazám iránt érzett kötelességemet a tudomány terén teljesíthessem. Ebben az igyekezetemben segítségemre voltak tanárain, akiknek emlékét kegyelettel őrzöm... a sok küzdelmet, kitartást végül siker koronázta, magam is professzor lettem és igyekeztem tudásomat önzetlenül és teljes terjedelmében tanítványaimnak átadni. Boldognak éreztem magamat, ha tudásban túlszárnyaltak, hiszen a tudást, a tudományt sohasem tartottam saját egyéni tulajdonomnak, érvényesítési eszköznek, hanem az emberiség hasznára való szellemi munkának., az igazság, a teljes igazság kiderítésére szolgáló közérdekű, emberiességi küzdelemnek... A magyar és minden népnek szolgáltam és a nép legszélesebb rétege, amely könyveimet olvasta és olvasni fogja, megértette igyekezetemet...«*

[...] Elzárt világban, nehéz esztendőkből nyitott ablakot nekünk a világra. Megláttatta velünk Kelet feltámadó népeit, plasztikus képet festett a megújuló Iszlám világról, történeti és szellemi problémáiról. Európa és a világ csak később ismeri fel ezeket a mélyben feszülő erőket, mint annyiszor és annyi másban, megkésve és rosszul fog reagálni a nagy kérdésekre. Tudta és hirdette, hogy az Iszlám megújuló szellemi forrást fog jelenteni és az arab népek különböző történelmi tényezők együtthatásában újra meghatározó szerepet fognak játszani a ma és holnap történetében. Még megérte jóslata valóra válását, drámai megvalósulását, amiben tanítványai a megértés előnyével indulhattak mások előtt. Germanus Gyula, aki »tudományos célzattal, hogy az iszlám kultúrtörténetébe teljes tudással behatolhasson« mohamedán hitre⁹ térve, mohamedán tudósként, mohamedán hadzsiként kívánt leszállni az irodalomtörténetbe. A mekkai zarándoklat és a medinai sírlátogatás örökre meghatározta pályáját. Háromszor vett részt hosszú élete során a zarándoklaton, harmadszor feleségével, aki nemcsak élete utolsó évtizedeit, hanem hitét is megosztani kívánta vele és maga is mohamedán hitre tért. [...] Végző búcsújaként idézzük nemcsak egyik tanítványának, hanem mindenkinek szóló üzenetét: *»...mindig az igazságot szolgálád, nem a magad, hanem a köz érdekében, még akkor is, ha a változó légkörben más szeleket fújnak. Az igazi élet a benső lelkiismeret és ez elűzi a külső ellenséges, összeomló hatásokat...«*»

Germanus halála után a hű tanítványok nem feledkeztek el egykori mesterükről és az özvegyről, Kajári Katalin írónőről, Aishárról (1903–1991) sem. Ápolták szellemi örökségét, gondoskodtak könyvei újra kiadásáról, rendszeresen megemlékeztek róla, tudták, hogy sokat köszönhetnek neki: karrierük beindítása, kiküldetések, előléptetések-kinevezések, kitüntetések, lakáskiutalások, útlevelekérelmek, egyetemi felvételik egyengetése terén a „Prof.” nem ismert lehetetlent. Kontinenseken és több rendszeren átívelő kapcsolatrendszerét mozgatva segített az arra érdemeseknek és sokszor az érdemteleneknek is. Érdekérvényesítő képességéről – melyet sokszor ugyan saját maga és felesége érdekében kamatoztatott – legendákat meséltek/mesélnek.

Antall József *„Tervezet Germanus Gyula tanulmányainak kiadása tárgyában”* c., 1981. január 5-én kelt feljegyzését szintén a hagyatékban találtuk:¹⁰ „Néhai dr. Germanus Gyula egyetemi tanár (1884–1979), világhírű orientalista irodalmi munkássága itthon és külföldön közismert. Több kiadást megért munkái mindig könyvsikert jelentettek, így az »Allah Akbar« (1936), a »Félhold fakó fényében« (1957), a »Kelet fényei felé« (1966), illetve az utóbbi kettőt egy kötetben, a »Kelet varázsa«, valamint »Az arab irodalom története« (1962). E helyen nem foglalkozunk Germanusné Hajnóczky Rózsa¹¹ »Bengáli tűz« című művének problémakörével. A közismert könyvek mellett – 1906 és 1979 között – tanulmányok, essay-k, újságcikkek, előadások százait írta és közölte Germanus

Gyula a hazai és külföldi periodikákban. Ezeknek a kitűnő dolgozatoknak nagy része ma már hozzáférhetetlen vagy nehezen megszerezhető folyóiratokban (a régi Századok és Történelmi Szemle, a Keleti Szemle, a Budapesti Szemle, a Theológiai Szaklap stb.) jelent meg magyarul is, nem szólva a külföldiekről. Éppen ezért feltétlenül indokolt lenne a ma már lezárt életmű e darabjait is közkinccsé tenni. Bár a megjelent tanulmányok időhatára több mint hét évtizedet fog át, különböző időkben íródtak, mégis a keletkutatás, az iszlám történelem, művelődés és irodalom egységes keretbe foglalható írásai. E válogatott tanulmánykötetben – Germanus Gyula tudományos kutató tevékenységével összefüggésben, tanulmányútjainak részeként is – a következő főbb témakörökben jelelnénk meg tartalmát:

- a keletkutatással összefüggő általános történelmi problémák, történetfilozófiai kérdések;
- az iszlám általános történelmi, eszmetörténelmi problémaköre;
- az iszlám és a törökök;
- az iszlám és az arabok;
- India világának problémái.

Az összegyűjtött, válogatott tanulmánykötet több alkalommal is foglalkoztatta Germanus Gyulát, azonban az új és új alkotások iránti vágy, az idő hiánya megakadályozta e munka elvégzésében. Úgy véljük, hogy akkor vagyunk hűek Germanus Gyula életművéhez, ha a javasolt tanulmánykötet címének, illetve gyűjtő fejezeteinek is műveiből választunk címadót (a közölt tanulmányok alapján). Így – figyelembe véve G. Dávid (»A Bibliography of Prof. Julius Germanus« c. irodalomjegyzékét, kiegészítve az egyéb ismert munkákkal – a fenti megjelölt témakörök alapján az alábbi szerkezetet javasoljuk a sajtó alá rendezésnél. A tanulmánykötet címe: »Gondolatok Gül Baba sírjánál« – válogatott tanulmányok –. [...] A kötet szerkesztését és sajtó alá rendezését dr. Antall József történész, mb. főszerkesztő (Simmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár. Budapest, I. Apród u. 1–3.), Germanus Gyula volt növendéke (iszlám művelődéstörténelmi vállalkozó). A szerző örököse dr. Germanus Gyulané szül. Kajári Katalin (Budapest, V. Petőfi tér 3.), akit a jogszabályilag meghatározott jogok illetnek meg, és segítséget nyújt a kéziratokban maradt tanulmányok felderítéséhez is. [...] A mű sajtó alá rendezése előreláthatólag egy esztendővel vesz igénybe.»

Szintén a hagyatékban található Antall József régi barátjához, a művészettörténész, régész, orientalista, majd a rendszerváltás utáni nagykövet Fehérvári Gézához (1926–2012) intézett levele, aki Germanus egyik legodaadóbb tanítványa volt. A „*Germanus Gyula Központról*” szülő, 1988. május 21-én kelt levél – tekintettel a Gül Baba türbe jelenlegi grandiózus, közös török–magyar, állami szinten kezelt felújítási-átépítési munkálataira¹² – igazán figyelemre méltó, ambiciózus elgondolást vetett fel már harminc évvel ezelőtt is:¹³ „A türbe érintetlen megőrzésével, körülötte kell kialakítani egy iszlám centrumot. [...] Budapest egy keresztény város, ahol iszlám-ellenes hagyományok is élnek, továbbá az arabokkal szemben ma rendkívül ellenséges a közvélemény (terroristák, stb.), utálja az itt tanuló diákokat a lakosság egy része, stb. Ha ehhez még beiktatjuk a budapesti zsidó közvéleményt, az Izrael melletti rokonszenvet (szemben az Új-Lipótvárossal), akkor kétsége támadhat az embernek. [...] Nem lehet ilyen hivalkodó épületet, ilyen kiemelkedő módon felépíteni, mintegy uralva a keresztény Budapestet. [...] Tehát marad a kompromisszum: a Gül Baba közelében, de nem »reá« építve, hanem a mellette lévő »mélyedésben«, a Mecset-utca végében (behajtás a Mecset-utcába a Margit utca felől. [...] Továbbá – éppen, mert ez eddig mindig török emlék volt (török felirat is van), a törökök számon tartják – különösen fontos a törökök bekapcsolása az első perctől kezdve. [...]”

Fehérvári Géza élete végéig jó barátságban volt Antallal és mentorként tekintett egykori professzorára. Így írt kapcsolatokról: „Még egy dolog tartozik a Germanus Gyulával kapcsolatos történeteimhez. Amikor 1992 elején, Antall József miniszterelnöksége idején kinevezést kaptam a Külügyminisztériumba, ezt közvetve Germanus Gyulának köszönhettem. Annak, hogy Antall József szintén Germanus-tanítvány volt. Sokat hallott rólam Germanuséktól és idővel fel is vette velem a kapcsolatot. Az Édesapjával, id. Antall Józseffel egyszer még találkoztam is Germanuséknál. Akkor tudtam meg, hogy ki is volt tulajdonképpen id. Antall József és, hogy micsoda érdemeket szerzett a német megszállás alatt emberek százainak, ha nem ezreinek a megmentésében. Amikor 1992 őszén, ifj. Antall József miniszterelnök javaslatára kineveztek Kuvaitba és más Öböl-országokba nagykövetnek, tisztában voltam vele, hogy ezt a tiszteletreméltó kinevezést Germanusnak köszönhetem, annak ellenére, hogy akkor ő már tizenhárom éve halott volt. Amikor Kuvaitba érkezésem utáni negyedik napon készültem átadni a megbízólevelem az Emírnek, az ottani Külügyminisztérium feltette nekem a kérdést: arabul, vagy angolul fogom elmondani a bemutatkozó beszédem? Szégyenszemre be kell vallanom, akkor nem mertem rá vállalkozni, hogy diplomáciai nyelven arabul beszéljek. Angolul mondtam el a bemutatkozást. Pár hónappal később már Ománban kellett mennem, hogy bemutatkozzam Szultán Qábúznak. Elhatároztam, hogy ez alkalommal arabul fogok beszélni. Megírtam a bemutatkozó beszédem és megmutattam az arab titkárnőmnek. Nagyon büszke voltam, amikor kijelentette, hogy a beszéd kitűnő és nem kell rajta változtatni. Amikor a bemutatkozásnak eljött az ideje és elkezdtem a beszédem, éreztem, hogy Germanus Gyula szelleme velem van.”⁷¹⁴

A szintén Germanus-tanítvány Katona Tamás (1932–2013) történész, arabista, tanár, politikus, országgyűlési képviselő, politikai államtitkár, nagykövet így emlékezett vissza a kezdetekre: „A véletlenül múlt, hogy Germanus-tanítványok lettünk. 1952 szeptemberében, a magyar történelemnek ezen a szomorú mélypontján az egyetem meglepő határozatot hozott: előírta, hogy a harmadéves könyvtár- és levéltárszakos hallgatók a kötelező orosz mellé még egy élő modern nyelvet vegyenek fel. (Katona Tamás megjegyzése: Másodéves korunkban, 1951-ben lett az orosz nyelv kötelezővé.) Néhányan elhatároztuk, hogy bosszantani fogjuk az egyetemet, és törökül fogunk tanulni az anyagi Németh Gyula professzornál. Ő az óráit a Puskin (azelőtt Esterházy) utca 3. számú épületében, a második emeleten tartotta. Hárman vágtunk neki a kényelmes öreg lépcsőknek. Az első emeleten egy kézzel írt cédula fityegett: arab óráimat ekkor és ekkor tartom, Dr. Germanus Gyula egyetemi tanár. Antall József évfolyamtársam szokásos nagy valóságérzékeléssel szinte azon nyomban kijelentette: »Botorság volna egy emelettel feljebb menni.« Így aztán a török helyett az arab nyelv és a mohamedán művelődéstörténet került bele az indexünkbe – Antalléba, az enyémbé, Molnár Imre kitűnő barátoméba, sőt az alattunk levő évfolyamra járó Petrovay Istvánéba is. Igen, Germanus élvezte, ha az előadásai belilincseltek a tanítványait, nem is állt távol tőle némi jó értelemben vett hatásadás. Mégsem állt szobrot magának. Képes és hajlandó volt nyers őszinteséggel beszélni életének drámai pillanatairól. [...] Az utolsó Germanus-kötet, a Gondolatok Gül Baba sírjánál anyagát 1984-ben aztán Antall József állította össze, ő írta hozzá a tanulmányt is. Tiszteletből hajdani mesterünk iránt.”⁷¹⁵

Végezetül szeretnénk röviden kitérni arra is, hogy szintén Antallnak köszönhető a Germanus-hagyatéknak a lehető legjobb helyre, az érdi Magyar Földrajzi Múzeumba kerülése is, ahol dr. Kubassek János igazgató úr vezetésével professzionális és elhivatott kis közösség ápolja értő módon, évtizedek óta Germanusnak és szinte az összes jelentős magyar utazónak, keletkutatónak, földrajtudósnak az emlékét. A gyermektelen

Germanus házaspár végrendeletileg Antallt jelölte meg az irodalmi hagyatékok örököséül. Minden bizonnyal megbízták benne és tudták, hogy a legjobb döntést fogja hozni a rá bízott eszmei értékekkel kapcsolatban. Így is lett. Antall – már, mint miniszterelnök – 1993. január 12-én adományozta a szerzői jogokat a Magyar Földrajzi Múzeumnak. Korábban Antallnak a tárgyi hagyatékok és az iratanyag műzeumba kerülésében is jelentős szerepe volt.¹⁶

Két huszadik századi magyar sors, két nagyformátumú, nem mindennapi életpálya: véleményünk szerint példa értékű, ahogy évtizedekre összekapcsolódtak és segítették egymást. Germanus Gyula 39, Antall József 25 éve hunyt el, jelen írásunkban rájuk emlékeztünk.

JEGYZETEK

- 1 Antall József életútja. in: <http://antall25.hu/antall-jozsef-eletutja> (Letöltés ideje: 2018. július 16.)
- 2 Udvarvölgyi Zsolt: Germanus Gyula és az 1956-os forradalom: az indiai kapcsolatok. (Források, visszaemlékezések). in: Századok 150. évf. 2016/1. sz. 197–207. o.
- 3 Részletesebben lásd a fenti írásunkat itt: http://szazadok.hu/doc/Sz%C3%A1zadok2016_1.pdf (Letöltés: 2018. július 18.)
- 4 ÁBTL 3.1.2. M-18729. „Kátai György” MNK BM BRFK PNYO Munka dosszié. Ügynök Kátai György H-26130, 82/1961. Adta: „Kátai” fm. ügynök, Vette: K. Nagy r. fhdgy. Idő: 1960. szept. 30. Tárgy: Antall József. Jelentés: Budapest, 1961. január 30.
- 5 Minden bizonnyal Gamal Abnen-Nasszerről, Egyiptom 2. elnökéről (1956–1970) volt szó.
- 6 ÁBTL 3.1.2. M-25787/2. „Egri Gyula” MNK BM BRFK PNYO Munka dosszié. Ügynök Egri Gyula H-13111, Adta: „Egri” Vette: Kállai r. szds. Idő: 1960. II. 18. Tárgy: Antall Józsefről. Jelentés: Budapest, 1960. február 25.
- 7 Magyar Földrajzi Múzeum-Érd, Germanus Gyula hagyatéka, 4. doboz.
- 8 Ugyanott, 4. doboz.
- 9 A vallás az iszlám, a hívők a muszlimok. A korabeli „mohamedán” elnevezés kerülendő, nem pontos kifejezés.
- 10 Magyar Földrajzi Múzeum-Érd, Germanus Gyula hagyatéka, 1. doboz.
- 11 G. Hajnóczy Rózsa (1892–1944) író, Germanus első felesége.
- 12 Török támogatás a Gül Baba türbe felújításához. ORIGÓ. 2017. március 31. in: <http://www.origo.hu/itthon/20170331-torok-tamogatas-gul-baba-turbe-felujitasahoz.html> (Letöltés: 2018. július 18.)
- 13 Magyar Földrajzi Múzeum-Érd, Germanus Gyula hagyatéka, 33. doboz.
- 14 Dr. Fehérvári Géza: Germanus Gyula – A tanár, mint nagyapa. in: Lendvai Timár Edit szerk.: Germanus Gyula. A tudós és ez ember. Érd, Magyar Földrajzi Múzeum, 2009. 62–63. o. Ezúton köszönöm a szerkesztő asszony és a Magyar Földrajzi Múzeum hozzájárulását a másodközléshez.
- 15 Dr. Katona Tamás: Germanus – tanítványok. in: Lendvai Timár Edit szerk.: Germanus Gyula. A tudós és ez ember. Érd, Magyar Földrajzi Múzeum, 2009. 68. o. Köszönöm a szerkesztő asszony és a Magyar Földrajzi Múzeum hozzájárulását a másodközléshez.
- 16 Lásd: Dr. Kubassek János: Hogyan került a Germanus-hagyatéka Érdre? in: Lendvai Timár Edit szerk.: Germanus Gyula. A tudós és ez ember. Érd, Magyar Földrajzi Múzeum, 2009. 52–53. o.